

Familjen August Sjödahl i Säffle, minnen nedskrivna av kommandörkapten Karl Sjödahl.

Publicerat av Säfflebygdens hembygdsförening augusti 2020.

Denna berättelse har kommit till oss via vår medlem Per Hanson. Stort tack!

För att närmare förklara vilka de byggnader är som Sjödahl hänvisar till i sin text har vi kompletterat med bilder, bildtexter och kartor, som alltså inte finns i originaltexten. Vi har också kompletterat med bildmaterial ur våra samlingar med hjälp av Claes Åkerblom.

Lennart Stolpe
ordförande Säfflebygdens hembygdsförening

Först några ord om författaren.

*Karl Sjödahl själv vid fyra års ålder.
Bilden tagen av Ludig Åberg 1908*

Karl Sjödahls historia enligt "Vem är det: Svensk biografisk handbok" 1981:

Sjödahl, Karl A, fd kommandör, Karlstad, f i Säffle 040130 av lantbruk August S o Anna Dorothea, f Westerlund.
Sjökaptex Gbg 26, off flottans res 27, befäl hdlsflottan t 40, off på stat 41, kommkapt 1a gr 57, kommandör flottans res 65, stat isbrytardir 57-67, ch marinstabens sjöfartsavd 60-67.
Led meteorolog o hydrolog rådet 57-67.
Gm 31 Eva Rothman, f 08, dtr t red Helmer R o Elvin, f Helin.

Som kuriosita kan nämnas att Karl Sjödahl en tid även var kapten på S/Y Southern Cross, en 82 meter lång lustjakt som Axel Wennergren hade köpt av Howard Hughes. Denna båt lämnade Sverige i all hast 31 augusti 1939, dagen innan andra världskriget bröt ut, för att försöka ta sig till Bahamas där Wennergren hade sin lyxbostad Shangri-La. Nordväst om Irland blev man då inblandad i räddningen av de ombordvarande på passagerarfartyget S/S Athenia som hade torpedrats av en tysk ubåt bara 9 timmar efter krigets utbrott.

Karl Sjödahl, då han besökte sitt bandomshem Sund 1993, fotograferad av Sven-Erik Dahlström. Karl Sjödahl dog 1998.

Familjen Aug. Sjö Dahl i Säffle.

Sunds herrgård i nuvarande Säffle stad nämns första gången i dokument från 1359. År 1463 finner vi att en Swen i Sund brukar gården vid denna tidpunkt torde den ha kommit i Bonde-släktens ägo. Tord Bonde till Sund föddes omkring 1550 men fängslades och förlorade alla sina gods 1604. Efter Carl den IX död återfick han sina gårdar och bodde de sista åren av sitt liv på Sund. Han avled där den 7 mars 1628. Nuvarande huvudbyggnaden är uppförd i slutet av 1700-talet.

"Under de ojämna konjunkturer, som var rådande i mitten av 1800-talet, bytte gårdarna i Värmland ofta ägare. I medio av 1800-talet såldes Sund av Carl Henri Ugglas arvingar till en löjtnant Palm, priset var då 87 200 rdr. 1860 köpte Micael Koch från Uddevalla gården för 90 000 rdr och efter honom blev brodern Artur Koch ägare. 1895 står länsman O.W. Lind som ägare och 1902 sålde han Sund till August Sjö Dahl och Enoc Jonasson från Ingridrud. Den till Sund hörande utgården Stenhuset tillträdde av köparna i juni 1901."

-Ovanst. uppg. är hämtade ur Ivan Schymans Värmlandsnäs från forntid till nutid del 2.-

De båda ägarna skildes åt redan 1907 varvid Jonasson blev ägare till Sund och Sjö Dahl tog en avstyckning på ett femtiotal tunnland vid Byälven. Hur fördelningen kom till stånd och varför är mig obekant.

Den nybildade gården Tuva, som den kallades, blev ett litet mönsterjordbruk som skulle lämna bidrag till den stora familjen Sjö Dahls försörjning. 2 hästar, ett dussin kor, ungnöt, grisar, gäss, höns och får gav full sysselsättning åt anställda och familjens barn. Det fanns egen ångbåtsbrygga vid älven, där ett stort magasin i timmer dominerade bebyggelsen.

*Magasinet som nämns i texten
fotograferat en vacker augustidag
2013. Det byggdes som
spannmålsmagasin åt Sunnds gård
på 1860-talet. Senare, under första
delen av 1900-talet blev det Seffle
valskvarn.*

Som en kuriositet kan nämnas att avstyckningen täckte ett område, som stadsplanerats på 1680-talet, då ett förslag framlades att flytta Åmål stad till ett mera skyddat läge inne i Byälvens mynning. Kanske hade S, som kom från Åmål, sett kartan avbildad och nu i en framtidssyn såg Säffle växa ut över sina ägor. Kartan finns nu i Stadshuset i Säffle. Jag har en kopia i min ägo.

I samband med avflyttningen från Sund byggdes för familjens räkning en villa vid Sifhällaåsen, vita villan, en tidstypisk byggnad med torn på taket för flaggstången och snickarglädje kring tak och balkong. Från detta hem minns jag främst de höga vita björkarna och det stora jordgubbslandet.

Utåt måste det ha tätt sig som om Aug Sjö Dahl älskade att bygga hus och efter en tid flytta med sin stora familj till ett nybygge, för plötsligt packade vi ihop våra ägodelar och flyttade till ett nytt hus i närheten av det gamla -"röda villan" av den röda färgen. Det fanns nog en plan bakom byggandet och flyttandet, som vi barn inte förstod. Ägaren till de vackra tomterna byggde i egen regi, flyttade in, planerade tomten och anlade en vacker trädgård. Det var kanske affärsmässigt riktigt, men nog tyckte vi ungar att det var försmädligt att nykomlingar skulle ha allting färdigt under det vi var med om att plantera och röja på tomten.

Så småningom började emellertid familjefadern planera för en permanent bostad nere vid älven i anslutning till gårdens ekonomibyggnader. Dalslandskonstnären Otto Hesselbom hade av S. fått en vacker

Tuvaområdet och Sunds herrgård på häradsekonomska kartan från ca 1890 (överst) och idag 2020 (nederst).

Ringarna visar läget för de olika husen som nämns i texten. På den gamla kartan finns endast torpet Tuvan med, för de övriga, som inte var byggda när kartan ritades, är läget ungefärligt. De hus som Sjädhall byggde först bör ha legat i kanten av odlingsbar mark och utanför köpingen (skuggat område). Hesselboms villa byggdes på en tomt skänkt av Sjädhall:

1 "Vita Villan" byggd 1902. Huset revs och två nya villor anlades 1958 på tomten, adress Hyttegatan 36-38.

2 "Röda villan", Byggd 1908 adress idag Sundsgatan 38. 3.

3 Torpet Tuvan. Där bodde Stava och Petter

4. Här bodde "Gamle-Janssons barn" Idag adress Parkgatan 13.

5. Sjädhalls slutliga bostad, inspirerad av Hesselboms villa. Byggt 1910. Idag adress Parkgatan 11

6. Hesselboms villa byggd 1906. Idag adress Sifhällaparken 2

Torpet Tuva på en tidig bild. .

Samma byggnad som ovan fotograferad juli 2020

VILLA SIFHÄLLA. SEFFLE.
“Vita Villan”, även kallad “Villa Sifhälla” eller “Sifhällan”. Huset revs på 1950-talet och låg på det som idag är tomterna Hyttegatan 36-38.

“Röda Villan”. Huset finns ännu kvar på adress Sundsgatan 38

tomt belägen på Sifhällaåsen och skulle bygga sitt hem där. I gengäld tror jag att han hjälpte vännen Sjödahl att utforma sitt bygge på ett konstnärligt sätt. Resultatet blev en vacker villa i två våningar, den nedre i liggande noga utvalt timmer och den övre beklädd med "fjäll" i dalastil. Verandatrappan var huggen granit i långa block och stuprännorna slutade i stiliserade lejonhuvuden. Jag hade just börjat skolan då de vackra kakelugnarna murades. Bygget var spännande för oss pojkar men jag tror att det var lika spännande för byggherren, som nu uppförde sitt drömhäus. Uppe på Sifhällaåsen reste sig Hesselboms villa med sina snidade dörr och verandastolpar. Så hade vi äntligen blivit bosatta för gott i kanten till den lilla köpingen Säffle.

“Sjödahls Villa” fotograferad juli 2020, väl bevarad, med t.o.m. stuprännornas slut i form av stiliserade lejonhuvuden kvar. Sedan Sjödahls tid har huset ägts av familjen Gustafsson i flera generationer. Huset är till formen, om än inte till materialet, ganska likt konstnären Hesselboms villa, som byggdes på en tomt skänkt av August Sjödahl.

Otto Hesselboms “Villa Talludden” i en teckning av Hesselbom själv.

Namnet Säffle har tolkats på olika sätt - "Sjöfallet", av Sä = sjö och Fälle = fallet, hänsyftande på fallet vid nuvarande kanalen. - "Sävfyglet", säven med många fåglarna, sumpområdet nedanför Karlsborgsåsen. På 1800-talet bosatte sig några hantverkare och köpmän vid bron över Byälven, husanhopningen kallades Säffle by. Den 1 jan. 1882 fick byn köpingsrättigheter och namnet Säffle. Innevånarantalet var då 453 personer.

I början av 1880-talet uppförde AB Billeruds Trämassefabrik i närheten av köpingen, vilket var början till den snabba utveckling, som sedan följde. Nya industrier flyttade in, bank öppnades och en del driftiga affärsmän etablerade sig inom samhället. Hos Schyman kan man läsa följande om framåtskridandet.

"Först ett par år efter födseln ansåg man sig mogen för lite "upplysning" och skaffade inte mindre än 18 gatulyktor, som skulle lysa från skymningens inbrott till kl. halv elva på natten, utom då klart månsken rådde."

Man hade ett polisväsende bestående av en polisupplysningsman, som betalades med 300 kr per år, och en polisbetjänt med 100 kr i årlig lön. Denne hade även att ombesörja "lyshållningen" mot en ersättning av 10 kr per lykta och år. 1902 hade folkmängden ökat till 1572 personer och 1905 fanns i Säffle 129 boningshus, i Höglunda 22, i Sundsborg 25 och i villaområdet 16 hus. "Stor-Säffle" bestod av 192 bostadshus.

Att erhålla någon undervisning utöver folkskolas nivå var till en början inte möjligt i köpingen. Initiativet till en Folkhögskola togs av fil. kand. Valdemar Dahlgren från Botilsäter, vilken 1905 flyttade till Säffle. Aug. Sjödahl skänkte en tomt till skolan på krönet av Sifhällaåsen, grevinnan Anna Mörner gav ett lån på 20 000 kr och Dahlgrens medhjälpare Georg Aronssons mor och syskon sköt till 7 000 kr. På så sätt kom skolan till - "En Folkhögskola, detta hem, där sanning, glädje och ungdom mötas, bör ligga på en vacker plats"-skrev Dahlgren om sin skola. Den 4 nov 1905 öppnades skolan med en högtidlighet där konstnären Otto Hesselbom och skalden Oscar Stjeme deltog. Den 1 mars 1906 bildades en styrelse med Sjödahl, Stjeme och C J. Wermcrantz som ledamöter, senare invaldes friherrinnan Elin Lilliehök, Disp. James Calvert i Billerud och grosshandl. Axel F Johansson. Den nya skolan fick snart ekonomiska bekymmer genom bristande stöd från kommunens sida och Valdemar Dahlgren tvingades flytta sin skola till Arvikatrakten - den uppstod igen som Ingesunds Folkhögskola.

De bildningsintresserade inom samhället hade redan förut tagit initiativ till skolutbildning som nu i stället utvecklades. Vid slutet av 1890-talet kom fil. kand. J. E. Örtqvist från Åmål till Säffle som privatlärare vid Kanalbolaget. Han vidtalades så småningom att öppna en skola och fick 14 elever fördelade på tre klasser. Först var han ensam lärare, men fick snart en kvinnlig medhjälpare, (Ida Beckman?), 600 kr erhöles i kommunalt anslag. Läsåret 1909-1910 hade skolan 22 elever i fem klasser. 1909 togs på kom. stämman upp frågan om ett anslag på 2000 kr årligen till skolan. Efter ytterligare utredning inköptes Folkhögskolans byggnad på Sifhällaåsen för 16 000 kr. År 1913 blev skolan kommunal mellanskola och 1928 förstatligades den. 1930 avgick Emil Örtqvist som rektor.

Som vuxen hälsade jag alltid på min gamle rektor då jag med års mellanrum besökte Säffle. Han stod familjen nära och vi talade ofta om de svårigheter han haft för att hålla skolan igång, men också om alla glädjestunder under barndomens skolgång. Hur han gav sig ut med oss skolungdomar och samlade tall och grankottar i skogarna för att under första världskriget hålla varmt i lokalerna. En stor händelse var den årliga utflykten till Väneren, havet utanför Säffle, med rektorns motorbåt, som ofta måste ros för att ge motorn hjälp uppströms förbi Sjödahls brygga till förtöjningsplatsen vid magasinet. År 1932 stod en ny skola färdig att ta emot Säffleeleverna, man flyttade från Sifhällaåsen till modernare lokaler, pionjärtiden var slut. 1958 var skolans elevantal 485 - flera än innevånarna i Säffle då köpingen "utropades" 1882.

Familjen Sjödahl levde inte i överflöd på den lilla gården "Tuva", men en del naturprodukter kom in från tegarna och fyllde på ekonomien om husfaderns affärer inte gick så bra. Under skolfrierna fanns gott om arbete i jordbruket för oss pojkar och jag kan inte påminna mig någon arbetslöshet under somrarna.

Till gårdsfolket räknades Stava och Petter och deras vuxna barn. Stava och Petter bodde i en liten torpstuga och i förskoleåldern voro dessa båda gamlingar våra käraste vänner. Hos dem lärde vi allt om tomtar och troll, om alla goda och onda makter, som styr och ställer för både djur och människor.

Gamle-Janssons barn disponerade ett hus i två våningar. Detta låg i anslutning till övrig bebyggelse på gården, de båda pojkarna Oscar och Johan var med i jordbruket, Anna hade hand om korna och Alma var vårt allt i allo. Hon höll oss i strama tyglar inåt, för att avlasta mors arbete, utåt försvarades vi av Alma med näbbar och klor. Vi var små satungar inom familjekretsen men Gud nåde den utomstående som anmärkte på Sjödahls änglaungar. Inte att undra på att vi älskade vår Alma.

Byälven hade strax nedanför köpingen ett hetsigt lopp, men lugnade ned sig då den passerat gränsen för våra ägor och slingrade sig sedan i bukter med vassklädda stränder mot sitt utlopp i Vänern. En stor del av vår fritid tillbragte min bror Axel och jag på Älven. Under vintern klubbades lake och "seglades" isflak. Våren kom med slomfisket, som var en stor händelse i den lilla köpingen. Älven nedanför kvarnfallet var full av uppankrade ekor och motorbåtar från vilka fisken togs upp med långskaftade håvar, snart sagt varje familj hade sin fiskepatrull, och vi grabbar fiskade från stenhällarna vid älvkanten. En doft av slom låg vid denna tidpunkt som en dimma över köpingen och vissa år blev det så mycket av den läckra fisken att man skänkte bort hela fångster för att bli av med eländet.

En sommar fick familjen segelbåt, den första i samhället. Det vill säga, det var en av mina äldre bröder, Gustaf, som tillsammans med en kamrat kommit över en gammal fiske- och segelbåt uppe i Harfjorden norr om Säffle. De kom nedseglande till slussarna och fick nådigt tillstånd av den stränge kanaldirektören Lilliehök att passera om han slapp se dem komma norrut igen. Det var lätt att lova då vi hade våra farvatten söderöver. De båda seglarna kom en eftermiddag glidande nedför strömmen, det var stiltje men de hade i alla fall god fart och alla segel var hissade. Axel och jag löpte efter stranden ned till Sunds ägor där de gjorde en tillägning och vi fick stiga ombord. Vi fick den stora äran att ro båten uppströms till hemmets brygga.

Vid vår stora brygga lossade kaptenen Lurén sitt socker från Lidköping när han lade till med sin Vänerjakt, ofta var vi hans villiga och billiga stuveriarbetare. Bara nöjet att få långa sockertoppar och plocka till sig en flisa toppsocker då och då var betalning nog. Ibland kom en kanalbåt på routen Göteborg-Säffle ångande mot bryggan med en myndig befälhavare vid maskintelegrafens, då gällde det att snabbt få tag på kastlinan, hala in trossen och göra fast iland. Vi hade ju bara några tiotal meter ned till bryggan och fanns vi i närheten var vi nog alltid på plats då båten lade till.

Ekan för fisket, segelbåten och hembyggda kanoter gjorde oss hemmastadda på Älven och ibland sträckte sig seglatserna ut till älvmyrningen och så småningom ut i Vänern. Då såg vi horisontlinjen i söder, havsvidden som öppnade sig, och därbortom låg Göteborg varifrån man seglade vidare ut på de riktiga Oceanerna. Härute föddes tanken på att gå till sjöss för att uppleva världen utanför den lilla köpingen Säffle.

Sjödahlspojkarna

“Sjödahlspojkarna vid Låka 1918” enligt amatörfotografen och skräddaren Viktor Jansson. Detta är med all sannolikhet den segelbåt som omtalas i Sjödahls berättelse